

بسم الله الرحمن الرحيم

راه های ترغیب نوجوانان به نماز از دیدگاه
آیات و روایات

محقق :

صدیقه باقری سورکی

تابستان ۹۹

چکیده

پژوهش حاضر با هدف بیان راه های تشویق نوجوانان به نماز و با استفاده از آیات و روایات به روش توصیفی- کتابخانه ای برای آشنایی خانواده ها در دو فصل به آن می پردازد. می دانیم نماز آثار و برکات مهمی در روح و روان زندگی نمازگذار دارد و همین آثار و برکات او را به تدریج دستگار و سعادتمند می کند. در دوره نوجوانی که تاثیرپذیری خانواده در کنش و منش نوجوان کم رنگ می شود و تاثیرپذیری از دوست پرنسپ، بنابراین خانواده موظف است در انتخاب دوست، فرزند خود را راهنمایی کند. همچنین، خانواده و مربیان و معلمان در کنار یکدیگر وظیفه آموش مفاهیم نماز را برعهده دارند، آنها با به کارگیری روش های جذاب و متناسب با علایق آن ها و شرکت در اجتماعات مذهبی و پرورش عشق و علاقه به اهل بیت -علیهم السلام- بیان حکایات و داستان های شیرین از زندگی امامان و نوجوانان صدر اسلام با محوریت نماز و دیدار مشرفه و حرم معصومین علیه اسلام در تشویق و ترغیب نوجوانان به نماز نقش بسزایی دارند.

کلید واژه ها: نماز، ترغیب، نوجوان، تشویق، تنبیه.

مقدمه

برای ترغیب و تشویق به نماز در آغاز بایستی زیربناهای فکری فرد را مورد بررسی قرار داد و در اصلاح آن کوشید. دیدگاه فرد در مورد خداوند، جهان هستی، انسان، معاد و... اموری است که نتیجه مستقیم

بر عملکرد فرد دارد. پس باید به تقویت و اصلاح این مبانی کوشید. نماز عملی است که در مجموع عقیده توحیدی، دارای معنا و فلسفه است. پس در آغاز بایستی این مجموعه شناخته شود تا نماز جایگاه خود را در ذهن و اندیشه فرد باز یابد. در بینش توحیدی اسلام و دیگر ادیان الهی، انسان موجودی است که به سوی کمال و لقای پروردگار در حرکت است: «أنا لله و انا اليه راجعون؛ از خداییم و به سوی او باز می گردیم».

حال در این مسیر، ابزارهایی به مدد انسان می آید، تا او را از فراموش کردن مسیر و هدف باز دارد که از مهم ترین آن ها نماز است: «أقم الصلاة لذكری؛ نماز را برای یاد من پیادار»؛ آدمی بدون نماز راه را گم خواهد کرد. آنچه که موجب می گردد برخی از نماز روی گردان باشند و یا نسبت به آن سهل انگاری کنند، ندانستن فلسفه نماز و یا درک غلطی از آن است. برخی چنین می پندارند که نماز انسان، نیازی را از خداوند برطرف می کند که البته خیالی واهی است. خداوند نیازی به هیچ مخلوقی ندارد. از این رو آنچه که به عنوان عبادات بدان تأکید شده، جملگی در جهت کمال انسان است. با وجود آثار و برکات نماز در زندگی دنیوی و اخروی انسان ها، مشاهده می کنیم که برخی از افراد به خصوص نوجوانان و جوانان پاکی که هنوز وارد آلودگی های این دنیا نشده اند نسبت به انجام این فریضه الهی کوتاهی می کنند و بی رغبت هستند باید ریشه های این بی رغبتی و عدم علاقه به نماز را شناخت. با توجه به آیات قرآن کریم و روایات معصومین -علیه السلام- در زمینه نماز در می یابیم که ریشه ی آموزش نماز و علاقه مندی به آن متوجه پدر و مادر ها می شود چنانچه خطاب به پیامبر -صلی الله علیه و آله و سلم- است: «وَأْمُرْ أَهْلَكَ بِالصَّلَاةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا» ای پیامبر! خاندان خودت را به نماز امر کن و خودت هم بر نماز صابر باش. این گفته، اختصاص به پیامبر ندارد بلکه همه ی ما به این امرموظف هستیم. این مقاله با استفاده از آیات و روایات و به شیوه توصیفی - کتابخانه ای راه های ترغیب نوجوانان به نماز را در غالب دو فصل، فصل اول کلیات که شامل آثار و فواید نماز و اهمیت نماز و... و در فصل دوم راه های ترغیب نوجوانان به نماز را که شامل زمینه سازی، الگو دهی مناسب، بصیرت بخشی، تشویق و تنبیه و... مورد بررسی قرار داده ایم.

فصل اول: کلیات

۱-۱: آثار و برکات نماز در قرآن و روایات

دین برنامه زندگی و راه رسیدن به رستگاری و سعادت است. هر یک از دستورات اسلامی به ویژه عبادات، نقش بی بدیل در تحقق این هدف دارد. بدیهی است نماز که در میان عبادات اسلامی

جایگاهی ویژه دارد، آثار و برکات مهمی در روح و روان و زندگی نمازگزار بر جای می گذارد و همین آثار است که او را به تدریج، رستگار و سعادتمند می کند.

از مهم ترین آثار و برکات نماز، چنان که در قرآن به آن تصریح شده است، بازداشتن نمازگزار از گناهان و جرائم فردی و اجتماعی است: «أَقِمِ الصَّلَاةَ تَتَّهِ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ»^۱؛ نماز را برپا دار که نماز از فحشا و منکر باز می دارد.

بر این اساس، نماز برای نمازگزار در حکم یک ناهی از منکر و در حکم یک ضابط و ناظر است، که پیوسته او را از ارتکاب گناه و تخلف از دستورات دینی بازمی دارد. در عین حال او را به زیبایی ها فرامی خواند و آرامش روحی و روانی که یکی از نیازهای اساسی انسان در عصر حاضر است، با یاد خدا فراهم می گردد؛ «أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ»^۲؛ آگاه باشید که تنها یاد خدا آرامش بخش دلهاست. بنابراین، فرزندان ما اگر اهل نماز و راز و نیاز با خدا باشند دلهایشان لبریز از آرامش شده، ترس و اندوهی بر آن ها مسلط نخواهد شد. به همین سبب لذت و نشاط روحی، پیامبر اسلام - صلی الله علیه و آله و سلم - نماز را نور چشم خود می داند؛ «قُرَّةُ عَيْنِي فِي الصَّلَاةِ»^۳

۲-۱: چرا نماز بخوانیم

جهان را آفریدگاری است دانا و توانا که موجودات را به گونه ای زیبا آفریده و همه را از نعمت های مورد نیازشان برخوردار کرده است. آنگاه از میان آنان، انسان را برگزید و از نعمت عقل بهره مندش ساخت، و به او قوه ی انتخاب و اختیار عطا کرد تا بتواند به کمک آن، راه نیک و بد را تشخیص دهد، از زشتیها دوری کند و به خوبی ها رو آورد و بدینوسیله سعادت دنیا و روز واپسین را تأمین کند. آیا تاکنون با خود اندیشیده اید که چگونه می توانید شکر این همه نعمت را بجا آورید؟ آیا هیچگاه به فکر بوده اید که چگونه می توانید آفریدگار بزرگ را سپاس گوید و وظیفه انسانی خود را به انجام رسانید و فرمانش را اطاعت کنید؟ نماز، شکر نعمت های بیکران الهی و توجه به قدرت بی پایان اوست. نماز، نزدیک ترین شیوه ی ارتباط با خالق یکتا و جلوه ای است از بندگی انسان در پیشگاه او. نماز، عالی ترین ذکر خدا، موجب آرامش و اطمینان قلب ها، مایه صفای باطن و روشنی روح و روان است. نماز، همچون نهر آبی است که نمازگزار، روزی پنج مرتبه خود را در آن شستشو

^۱ سوره عنکبوت/۴۵

^۲ رعد/۲۸

^۳ مجلسی، بهار النوار، ج ۷۷، ص ۷۷

می دهد. نماز، بسیج همگانی انسان های وارسته در هر صبح و شام و در هر جماعت و جمعه است. نماز، انسان و جامعه را از کارهای زشت و ناپسند باز می دارد. نماز، در بین واجبات اهمیت بسیار دارد و نمازگزار نزد خداوند، دارای مقامی است بس والا و ارزشمند.^۱

۳-۱: اهمیت نماز

اهمیت نماز جز آنچه از آیات و روایات نقل شده ، رفتار اولیاء خدا نیز اهمیت و جایگاه آن را بیان می کند نماز، جزء برنامه انبیاء بوده است. حضرت عیسی - علیه السلام - در گهواره می گوید: خداوند مرا تا زنده هستم به نماز و زکات سفارش کرده است: « وَأَوْصَنِي بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ مَا دُمْتُ حَيًّا »^۲

امام حسین - علیه السلام -، حتی ظهر عاشورا در میدان مبارزه و در برابر تیرهای دشمن هم نماز را رها نکرد . حضرت ابراهیم - علیه السلام - همسر و کودک خویش را در بیابان های داغ مکه، که آن هنگام هیچ آب و گیاهی نداشت، مسکن داد و گفت: پروردگارا ! من زن و فرزندم را در سرزمین بی آب و علف، در کنار خانه ای که حرم توست، ساکن ساختم تا نماز برپا دارند. «إِنِّي أُسَكِّنُ مِنْ ذُرِّيَّتِي

بَوَادٍ غَيْرِ ذِي زَرْعٍ عِنْدَ بَيْتِكَ الْمُحَرَّمِ رَبَّنَا لِيُقِيمُوا الصَّلَاةَ»^۳.

پیشوایان معصوم ما، هنگام نماز، رنگ خود را می باختند و می فرمودند : وقت ادای امانت الهی و حضور در پیشگاه الهی است. گرچه بعضی نماز را به طمع بهشت یا ترس از عذاب جهنم می خوانند، اما امیرالمومنین علی - علیه السلام - نماز را نه برای تجارت یا سپری از آتش، بلکه به خاطر شایستگی خدا برای عبادت، انجام می دهد.

والدین برای ایفای نقش آموزشی خود، علاوه بر آشنایی به اهمیت ، فواید ، اسرار ، فلسفه و احکام و آداب و افعال نماز که مقدمه ی کار می باشد، باید با شناخت اصول و روش های تربیتی مناسب و صحیح در جریان تدریجی آموزش نماز به فرزند خود، آنان را بکار گیرند. در غیر این صورت نمی توانند نقش مؤثر و خوبی در به انجام رساندن آن داشته باشند.

آنکه اهل نماز است، با مبدء هستی در ارتباط است. مثل خلبانی که با اتاق فرمان ارتباط دارد. نماز، سبب آموزش گناهان و زدودن آثار لغزش هاست.^۴ یاد خدا جزو بهترین اعمال است. خداوند یکتا،

^۱ فلاح زاده، محمد حسین، آموزش نماز برای نوجوانان، ص ۹-۱۰.

^۲ سوره مریم/ ۳۱-۳۰.

^۳ سوره ابراهیم/ ۳۷.

^۴ قرائتی، محسن، پرتوی از اسرار نماز، ص ۳۷-۳۸.

در قرآن کریم می فرماید: «أَتْلُ مَا أُوحِيَ إِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ وَأَقِمِ الصَّلَاةَ إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَ الْمُنْكَرِ لَذِكْرُ اللَّهِ أَكْبَرُ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تَصْنَعُونَ»^۱

آنچه از کتاب به سوی تو وحی شده است بخوان، و نماز را برپا دار، که نماز از کار زشت و ناپسند باز می دارد، و قطعاً یاد خدا بالاتر است و خدا می داند چه می کند. در باب اهمیت نماز همین بس که خداوند در قرآن در مقام معنوی پرهیزکاران می فرماید: «الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ»^۲ کسانی که به غیب ایمان دارند و نماز به پا دارند. یعنی پس از ایمان که عملی قلبی است، نخستین نشانه پرهیزکاران اقامه ی نماز است. سیره حضرت چنین بود که نخستین چیزی که به افراد تازه مسلمان می آموخت، نماز بود. آن حضرت برای بیان جایگاه نماز در دین فرمود: «الصَّلَاةُ عِمَادُ الدِّينِ فَمَنْ تَرَكَ صَلَاتَهُ مُتَعَمِّدًا فَقَدْ هَدَمَ دِينَهُ»^۳ نماز ستون دین است و هرکس به عمد آن را ترک کند، به راستی دینش را نابود کرده است.^۴

فصل دوم: راه های ترغیب نوجوانان به نماز از دیدگاه آیات و روایات

۱-۲: زمینه سازی

"زمینه" در لغت به معنای نقشه، طرح و موضوع است. از این رو زمینه سازی نیز به معنای آماده کردن طرح و نقشه برای انجام دادن کاری است.^۵

پایبندی به نماز نتیجه شناخت نماز است. امیرالمؤمنان علی - علیه السلام - می فرمایند: «يَا كُمِيلُ مَا مِنْ حَرَكَةٍ إِلَّا وَ أَنْتَ مُحْتَاجٌ فِيهَا إِلَى مَعْرِفَةٍ»^۶ ای کمیل هیچ حرکتی نیست مگر اینکه تو در انجام آن نیاز به شناخت داری». اری معرفت و شناخت یکی از مهم ترین زمینه های بروز و ظهور رفتار است که بدون آن یا حرکتی انجام نمی شود و اگرهم انجام شود، چون مبتنی بر شناخت و آگاهی کافی نیست، درون تهی و بی اثر و موقت است. ازسوی دیگر، نماز یکی از دستورهای دینی است و شناخت کامل آن مستلزم شناخت دیگر آموزه های دینی به ویژه اعتقادات است. بنابراین، آشنایی فرزند با

^۱ عنکبوت/۴۵.

^۲ بقره/۳.

^۳ بحارالانوار، ج ۷۹، ص ۲۰۲.

^۴ حائری پور، محمد مهدی، آداب نماز، ص ۳۷.

^۵ عمید، حسن، ص ۷۳۹.

^۶ حرانی، تحف العقول، ص ۱۷۱.

۹-۲: قصه و داستان گویی

کودکان و نوجوانان شیفته ی قصه و حکایت اند. آنان از داستان الگو می گیرند و مهر و محبت قهرمان های قصه ها بر دلشان می نشیند و رابطه ی عاطفی و اثرپذیری از آن پیدا می کنند. چرا در قصه گویی برای بچه ها، از داستان های پیامبران و امامان و اصحاب پیامبر و امام زادگان و چهره های بارز و شاخص دینی استفاده نکنیم؟ پس، حکایت و داستان از زندگی اهل بیت -علیهم السلام- هم می تواند یک راه باشد.^۱

قرآن از این شیوه بسیار استفاده کرده و داستان زندگی پیامبران بزرگی مانند نوح و ابراهیم و موسی و یوسف را بیان کرده است هدف قرآن نه بیان سرگذشت این پیامبران؛ بلکه درس آموزی و عبرت گیری بوده است. قرآن با بیان این داستان ها می خواهد به مؤمنان بگوید اگر کسی راه این پیامبران را برگزیند به سعادت می رسد و اگر کسی راه مستکبران را برگزیند چیزی جز بدبختی و هلاکت ابدی نصیبش نخواهد شد.

والدین برای ترغیب فرزندان به نماز می توانند زندگی نوجوانان و جوانان صدر اسلام را برای فرزندان خود بیان کنند و نماز را در آن برجسته کنند. همچنین می توانند زندگی نوجوانان و جوانان تاریخ خودمان را با محوریت نماز برای فرزندان خود تعریف کنند.

چنان که بازگو کردن داستان زندگی علمای برجسته اسلامی مانند علامه طباطبایی، امام خمینی - قدس سره - و شهید مطهری با محوریت نماز می تواند برای آنان مؤثر و درس آموز باشد.

قرآن در باره ی هدف و اهمیت قصه های خود فرموده است: «لَقَدْ كَانَ فِي قَصَصِهِمْ عِبْرَةً لِّأُولِي الْأَلْبَابِ مَا كَانَ يُفْتَرَى وَلَكِنْ تَصْدِيقَ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْصِيلَ كُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ.»^۲

«همانا در قصه های ایشان، برای صاحبان خرد عبرت و پند پذیری است این سخنی نیست که به دروغ بافته شده باشد؛ بلکه تصدیق آن معارفی است که پیش از آن (قرآن) بوده است و تفصیل هر چیز و هدایت و رحمت است برای گروه مؤمنان».

در نهایت اینکه قصه گویی مهم ترین و در دسترس ترین ابزار آموزش غیر مستقیم فرزندان است، اگر تربیت شایسته و وارسته می خواهیم، باید از همان کودکی برای رشد و تعالی فرزندان سرمایه

^۱ محدثی، جواد، تربیت دینی فرزندان، ص ۱۳.

^۲ سوره یوسف/ ۱۱۱.

گذاری کنیم و هیچ سرمایه ای بهتر و سودمندتر از انتقال مفاهیم صحیح تربیتی از طریق قصه های خوب و آموزنده نیست.^۱

۱۰-۲: تهیه فیلم های مناسب

فیلم که یکی از اختراعات جدید و از محصولات تمدن جدید است، کارکردش بازنمایی سمعی و بصری وقایعی است که در زندگی واقعی اتفاق افتاده است. درواقع، فیلم همان کارکرد داستان را دارد و به کسانی که نتوانسته اند زندگی واقعی الگویی را مستقیم مشاهده کنند، این امکان را می دهد که از زندگی او مطلع شوند. تفاوت فیلم و داستان در این است که فیلم زندگی الگو را به صورت دیداری و شنیداری بازگو می کند و به نمایش درمی آورد و به همین جهت، تأثیرگذاری فیلم از داستان بسیار بیشتر است.

البته فیلم و قصه قابلیت الگوسازی نیز دارند که امروزه بسیار مؤثر واقع شده است. بخصوص در الگو سازی های غیرواقعی و مخرب که ابزار دست سلطه گران شده است. در این میان یکی از روش های ترغیب نوجوانان به نماز این است که فیلم های مناسبی که درباره ی زندگی نوجوانان و جوانان اهل نماز یا جوانان ترک کننده ی نماز یا سهل انگاران نسبت به نماز ساخته شده، در اختیار فرزندان قرار بگیرد. این گونه فیلم ها هم تشویق کننده فرزندان به نماز، هم بازدارنده از ترک نماز و بی توجهی به آن هستند. برای مثال در مقابل شخصیت های گمراه کننده و غیر واقعی، ساختن فیلم هایی درباره شهید فهمیده و دیگر شهدای جوان و نوجوان با محوریت نماز می تواند در این زمینه مفید باشد.^۲

۱۱-۲: شرکت در اجتماعات مذهبی و متعهد

استفاده از ویژگی های گروه گرایی نوجوانان در ترغیب به نماز نیز فرصت خوبی در نهادینه سازی نماز در فرزندان است. شرکت در هیئت های مذهبی، تشکل های انقلابی همچون بسیج و کانون های فرهنگی دینی و یا گروه های ورزشی سالم و فاصله گرفتن از گروه های و احزاب ناسالم نیز باید مورد توجه والدین و مربیان قرارگیرد. والدین و مربیان در این دوره باید به این نکات توجه کنند:

۱- گسترش دادن میزان اطلاعات و آگاهی های فرزند؛

۲- به رسمیت شناختن قدرت استدلال و درک و فهم فرزند؛

^۱ بیرا نوند، محمد، دست بچتو بگیر، ص ۱۶۲-۱۶۱.

^۲ داودی، محمد، خانه بهشتی، ص ۱۶۲-۱۶۱.

۳-ارائه مطالب به صورت مستدل ، همراه با تبیین های روشن و قوی و پرهیز از ارائه مطالب ضعیف و بی پایه؛

۴-برنیاشفتن در مقابل انتقاد ها و اشکالات او و ارائه پاسخ های مستدل و متقن ؛

۵-توجه به شبهات و دادن پاسخ مناسب و به موقع و مناسب به شبهات آن ها؛

۶-پرورش روحیه مطالعه و تحقیق ؛ چرا که خودیابی بهتر از پاسخ های دیگران او را قانع می کند ؛

۷-گفتگوهای صمیمانه و والدین و مربیان با نوجوانان نقش مهمی در ارتقا و تعمیق ایمان نوجوانان دارد.^۱

نتیجه گیری

یکی از حساس ترین مسائل تربیتی، تربیت دینی کودکان و نوجوانان است. از نظر اسلام این تربیت باید قبل از تولد شروع شده و از بعد از تولد در سنین کودکی و نوجوانی ادامه یابد. امام صادق - علیه السلام-می فرماید: «ما کودکان خود را از سن پنج سالگی به نمازوامی داریم، شما کودکان خود را از سن هفت سالگی، امر به نماز کنید .ما کودکان خود را از سن هفت سالگی به روزه گرفتن (به مقداری که طاقت دارند) وا میداریم، و وقتی عطش بر آن ها غلبه کرد افطار می کنند شما هم کودکان خود را از سن نه سالگی به روزه گرفتن امر کنید به مقداری که طاقت دارند ...»
برای اینکه نوجوانان به نماز خواندن علاقه و رغبت پیدا کنند باید زمینه علاقه را از راه های زیر در آن ها ایجاد کرد :

۱- آشنا کردن آن ها با خداوند مهربان و ملموس کردن محبت خداوند برای آنان و بیان نعمت های بیشماری که به ما داده است و اینکه نماز وسیله ای است برای تشکر از این نعمت ها و تداوم آن ها.

۲-سهل و آسان جلوه دادن نماز و پرهیز از سختگیری و زیاده روی .

۳-دعوت عملی به نماز ، کسی که دانش آموز را به نماز خواندن دعوت می کند اعم از پدر و مادر و مربی و معلم و ...باید خود اهل نماز باشد و به آن اهمیت بدهد مثل خواندن نماز جماعت و در اول وقت ، به گونه ای که این اهمیت دادن به نماز در اخلاق و رفتار وی اثر گذاشته باشد.اگر دعوت کننده به نماز خودش یک فرد بی نظم و ناموفق در کار خود و بی اهمیت به مسائل بهداشتی و ... باشد ، مسلماً دعوت او به نماز تأثیر چندانی نخواهد داشت.

^۱ همان،ص ۲۰۲-۲۰۱ .

۴-تشویق صحیح و مناسب مادی (اعطاء جوایز ، برگزاری اردو و ...) و معنوی (معرفی کردن به عنوان انسان مورد اعتماد، منظم، متعهد و ...).

۵-ایجاد اعتماد به نفس در دانش آموزان برای مقابله و مواجهه با تمسخرهای افراد نادان. زیرا بعضاً ممکن است نوجوانی که اقدام به خواندن نماز میکند از طرف افراد جاهل مورد تمسخر قرار گیرد که اگر اعتماد به نفس نداشته باشد از میدان بیرون خواهد رفت و نماز را ترک خواهد کرد.

۶-آشنایی نوجوانان با فواید و آثار نماز در قالب هنر همچون شعر ، داستان ، قصه ، فیلم و ... به این معنا که آثار تربیتی ظاهر و باطن نماز برای آنان به نحو جذاب بازگو شود.

در این زمینه می توانید از کتاب های شهید مطهری استفاده کنید و همچنین کتاب های دیگری که در این سال های اخیر درباره ی نماز نوشته شده است و از این قبیل می باشد.

و عشق و علاقه به اهل بیت – علیهم السلام – یکی از راه های جلب و ترغیب آن ها به نماز و عبادت است.

منابع

- قرآن کریم
- نهج البلاغه
- ابراهیم انیس و غیرهم ،المعجم المعانی،فرهنگ لغت عربی- فارسی .
- احسانی، محمد،نقش مادران در تربیت دینی فرزندان، نشر قم:دفتر عقل، ۱۳۸۷.
- پیرانوند، محمد،دست بچتو بگیر:راهکارهای عملی تربیت دینی کودکان،نشر اصفهان: حدیث راه عشق، ۱۳۹۶.
- حائری پور، محمد مهدی،آداب نماز، نشرتهران: ستاد اقامه ی نماز، چ ۲، تابستان ۱۳۹۳.
- حسن،عمید،فرهنگ لغت فارسی عمید.
- حسینی،داوود،جایگاه تشویق و تنبیه در اسلام ،نشر قم : صدا و سیما ی جمهوری اسلامی ایران ،مرکز پژوهش های اسلامی، ۱۳۸۱.
- داوودی،محمد،خانه بهشتی ، نشرمؤسسه فرهنگی، انتشارات ستاد اقامه ی نماز ، چ ۲،تابستان ۱۳۹۳.
- دولتی،غلامرضا، مقاله بررسی تشویق از دیدگاه اسلام ،پایان نامه کارشناسی ارشد .

- فلاح زاده، محمد حسین، آموزش نماز برای نوجوانان، نشر تهران: ستاد اقامه ی نماز و احیای زکات، ۱۳۸۳.
- قرائتی، محسن، پرتوی از اسرار نماز، نشر تهران: ستاد اقامه ی نماز، ۱۳۷۴.
- قرائتی، محسن، پیوند های نماز، نشر تهران: ستاد اقامه ی نماز، ۱۳۹۱.
- قرائتی، محسن، راز نماز، نشر: تهران، ستاد اقامه ی نماز، ۱۳۹۱.
- محدثی، جواد، تربیت دینی فرزندان ، نشر مشهد: انتشارات قدس رضوی ، معاونت تبلیغات و ارتباطات اسلامی، ۱۳۹۱.
- محمد هادی، فلاح، حرف های ماندگار : رهنمودهای سازنده به جوانان، ج ۱، نشر تهران: مرکز پژوهش های اسلامی صدا و سیما ی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۸۰.
- مروجی طبسی، محمد جواد، حقوق فرزندان در مکتب اهل بیت-علیهم السلام- با مقدمه [محمد هادی] معرفت، قم: مؤسسه بوستان کتاب، ۱۳۸۳، چ ۱۸، ۱۳۹۱.